

3. FOCUS: DE BENCHMARK-REVISIE 2005-2006 VAN DE NATIONALE REKENINGEN

3.1 Inleiding

Het Instituut voor de Nationale rekeningen (INR), opgericht bij wet van 21 december 1994, heeft in 1999 het nieuwe "Europees systeem voor nationale en regionale rekeningen 1995 (ESR 1995)" voor het eerst toegepast. Voorheen werden de rekeningen opgesteld en gepubliceerd conform het ESR 1979. Het ESR 1995 werd retroactief toegepast vanaf 1995 en later aangevuld met geretropoleerde reeksen, die voor bepaalde variabelen teruggaan tot 1970. De reeksen in vaste prijzen werden sinds de invoering van het ESR 1995 in een eerste periode uitgedrukt tegen prijzen 1995, en vanaf 2003, tegen prijzen 2000.

Omdat het INR n.a.v. de introductie van het ESR 1995 is gestart met een compleet nieuw systeem, werden tijdens de daarop volgende jaren enkele bijstellingen van methodologische aard² doorgevoerd en in bepaalde gevallen was er tevens nood aan methodologische veranderingen ingevolge nieuwe beslissingen van Eurostat. De methodologische wijzigingen werden telkens goedgekeurd door het Wetenschappelijk comité voor de nationale rekeningen.

Methodologische herzieningen vormen voor de opstellers van de nationale rekeningen een grote uitdaging omdat elke herziening moet worden doorgetrokken naar het verleden teneinde over coherente reeksen voor een langere periode te kunnen beschikken. Voor de gebruikers kunnen methodologische wijzigingen storend zijn. Mochten de wijzigingen te talrijk zijn en quasi elk jaar worden geïntroduceerd, dan zou dit telkens een aanpassing vergen bij de interpretatie door de gebruikers. Overigens wordt de gebruiker reeds bij elke nieuwe versie van de nationale rekeningen voor de meest recente jaren geconfronteerd met veranderingen in het cijfermateriaal.

Teneinde meer lijn te brengen in het revisiebeleid werden de revisies, mede onder impuls van Eurostat, ondergebracht in twee categorieën: enerzijds de "lopende" revisies en anderzijds de "benchmark"-revisies, ook wel de "occasionele" revisies genoemd. Die indeling sluit in essentie aan bij een opsplitsing van revisies naar frequentie-cyclus³. De revisiepolitiek streeft naar een zo harmonieus mogelijk evenwicht tussen stabiliteit en kwaliteit. Het revisiebeleid moet transparant zijn voor de gebruiker en zodoende dienen de benchmark-revisies op

een geordende en aangekondigde wijze te worden doorgevoerd.

3.2 Lopende revisies

Lopende revisies zijn inherent aan het courant beheer van een statistisch systeem. Deze herzieningen doen zich voor bij integratie van meer definitief bronnenmateriaal en/of meer definitieve berekeningsmethodes. Er is uiteraard een band tussen de databeschikbaarheid en de keuze van de aangewende methode. Een voorlopige berekeningsmethode wordt toegepast indien de basiscijfers vereist voor de gedetailleerde berekeningsmethode nog niet beschikbaar zijn. Van zodra dat wel het geval is, wordt de definitieve berekeningsmethode toegepast maar de status van de basiscijfers kan in de loop van de tijd nog evolueren van "voorlopig" naar "definitief", wat op zijn beurt aanleiding geeft tot nieuwe herberekeningen. De lopende herzieningen hebben dan ook voornamelijk betrekking op de cijfers van het laatste en voorlaatste jaar. De wijziging van basisperiode en rechtzetting van fouten in de basisdata vormen eveneens deel van de lopende revisies.

Een bijzondere vorm van lopende revisies zijn die welke vereist zijn ingevolge Europese beslissingen die onmiddellijk moeten uitgevoerd worden [bv. beslissingen betreffende de buitensporige (overheids-)tekorten of nog richtlijnen betreffende de bijdrage van de lidstaten aan de eigen middelen van de Europese Unie], ook al kunnen ze methodologische aanpassingen impliceren waardoor ze aanleunen bij de groep van benchmark-revisies.

Lopende revisies, andere dan die uit hoofde van dringende Europese beslissingen, worden in de regel aangebracht tot wanneer de laatste deadline van de complete set aan tabellen over de nationale rekeningen die aan Eurostat moet worden gerapporteerd, verstreken is. De inhoud van die rapporteringstabellen en hun deadlines zijn bepaald in het transmissieprogramma voor het ESR 1995⁴. De laatste deadline in het transmissieprogramma heeft betrekking op de aanbod- en gebruikstabel, nl. referentiejaar plus 36 maanden. Dit betekent dat er vanaf dat tijdstip geen lopende revisies meer aangebracht worden en dat het bbp en het bni definitief zijn tot de eerstvolgende benchmark-revisie. Concreet betekent dit dat de aanbod- en gebruikstabel 2001 tegen eind 2004 wordt meegedeeld aan Eurostat en dat het bbp en bni 2001-2003 veranderingen kunnen ondergaan tot uiterlijk 22 september 2004, tijdstip waarop de eerste voorlopige jaarrekening 2003, volgens de definitieve methode, aan Eurostat moet worden gerapporteerd. Daarna liggen bbp en bni 2001 vast tot de eerstvolgende benchmark-revisie.

² Alle methodologische veranderingen zijn systematisch beschreven in de opeenvolgende publicaties van de gedetailleerde nationale rekeningen.

³ Voor andere indelingen van de revisies zie o.m. Carson C.S., Khawaja S. en Morrison T.K., Revisions Policy for Official Statistics: a Matter of Governance, IMF Working Paper, WP/04/87, International Monetary Fund, mei 2004, 35 pp.

⁴ Annex B - *Transmission Programme of National Accounts Data* - van de Verordening (EG) Nr. 2223/96 van de Raad van 25 juni 1996 inzake het Europees systeem van nationale en regionale rekeningen in de Gemeenschap.

De lopende revisies voor de jaarrekeningen en de kwartaalrekeningen worden volledig gesynchroniseerd. De kwartalen die behoren tot een jaar waarvoor reeds jaaraggregaten werden gepubliceerd worden enkel herzien in oktober na de eventuele herziening van de jaaraggregaten.

3.3 Benchmark-revisies

De benchmark-revisies omvatten alle herzieningen aan de nationale rekeningen die niet behoren tot de lopende revisies en worden maximaal gebundeld in de tijd. Die aanpassingen zijn te herleiden tot methodologische aanpassingen (veranderingen in statistische methoden en wijzigingen in concepten, definities en classificaties) en herzieningen voor perioden waarvoor geen lopende revisies meer worden doorgevoerd.

De methodologische aanpassingen kunnen worden geïnitieerd door Eurostat of door de opsteller van de nationale rekeningen.

In het eerste geval gaat het om nieuwe verplicht te gebruiken methoden waarvoor Eurostat na inachtneming van een overgangperiode een ultieme datum voorstelt, waarbij in de meeste gevallen rekening wordt gehouden met de cyclus van de benchmark-revisies in de meeste lidstaten. Die wijzigingen zijn meestal gericht op het nog meer op elkaar afstemmen van de methoden in de diverse lidstaten van de Europese Unie.

Doch ook de lidstaten kunnen beslissen tot nationale bijkomende aanpassingen, die in één enkele beweging worden doorgevoerd. Hier betreft het onder meer aanpassingen van de signaletiek van economische agenten, zoals de sector- of bedrijfstakallocatie voor individuele entiteiten. Het kan ook zijn dat een lidstaat anticipeert op verplichte methodologische wijzigingen die Eurostat heeft afgekondigd. Verder kan een lidstaat zijn eigen specifieke methodologie beter afstemmen op de bestaande ESR 1995-voorschriften, zowel qua berekeningswijze (bv. zich conformeren aan de aanbevelingen van Eurostat,...), als qua bronnenmateriaal (bv. aanwending van andere bronnen, gecorrigeerde broncijfers, ...).

Verder is het vanzelfsprekend dat voor periodes waarvoor in de regel geen lopende revisies meer aangebracht worden, ook na het afsluiten van de definitieve rekeningen nieuwe gegevens ter beschikking komen. Die nieuwe informatie wordt opgenomen n.a.v. een benchmark-revisie. Hiervan wordt enkel en uitzonderlijk afgeweken indien de nieuwe informatie het totaalbeeld van de economische ontwikkeling, zoals die blijkt uit de nationale rekeningen, grondig wijzigt.

Omdat de rekeningen vóór en na een benchmark-revisie niet meer dezelfde zijn dienen eveneens de historische reeksen te worden berekend om zodoende te kunnen beschikken over voldoende lange coherente reeksen.

Benchmark-revisies worden tegelijkertijd doorgevoerd voor de kwartaalrekeningen en de jaarrekeningen.

Doordat de invoering van het ESR 1995 in België van recente datum is, heeft het INR beslist de eerste benchmark-revisie binnen het ESR 1995 door te voeren in 2005 en 2006. Ook andere lidstaten van de Europese Unie hebben die periode gekozen voor hun benchmark-revisie. Wegens de grote impact op de nodige resources is het niet mogelijk alle elementen van de voorziene benchmark-revisie in één enkele fase te realiseren. Er wordt daarom gewerkt volgens een tweestaps-procedure:

- in september 2005 wordt de benchmark-revisie doorgevoerd voor de aggregaten in lopende prijzen, met impact⁵ op het niveau en/of de samenstelling van de aggregaten;
- in september 2006 wordt de benchmark-revisie vervolledigd met de nieuwe berekeningswijze van de vaste prijzen (met enkel een impact op de aggregaten tegen vaste prijzen) en met een fijnere presentatie van de bedrijfstakaggregaten.

3.4 De benchmark-revisie 2005-2006

3.4.1 Aanpassingen in 2005

Hierna worden de aanpassingen, die in 2005 zouden worden doorgevoerd, kort vermeld⁶. Die lijst is niet exhaustief noch definitief daar, enerzijds, Eurostat nog niet alle aanbevelingen waaraan zij werkt officieel heeft uitgevaardigd (bv. die betreffende de raming van de productie door verzekeringsinstellingen) en bovendien nog bijkomende beslissingen kan nemen en, anderzijds, het INR momenteel nog analyses maakt, gericht op mogelijke verbeteringen in de ramingmethoden en/of basiscijfers.

Het niveau en/of de structuur van het bbp, het bni en de sectorrekeningen zullen hierdoor wijzigen. Elke revisie met impact op het bbp zal worden geanalyseerd vanuit de drie invalshoeken (productie, inkomens en bestedingen). Dit waarborgt een consistente behandeling van de revisies doorheen de rekeningen.

5 De aggregaten tegen vaste prijzen ondergaan hierdoor ook veranderingen, doch niet omwille van een andere berekeningsmethode van de volumes.

6 In de publicatie van september 2005 zal elk van de voorgestelde aanpassingen, na goedkeuring door het Wetenschappelijk comité voor de nationale rekeningen, inhoudelijk worden toegelicht.

De revisies in de publicatie van september 2005 zullen worden geïntegreerd in de nationale rekeningen vanaf het referentiejaar 1995 en in de daaropvolgende versie van de kwartaalrekeningen.

Aanpassingen geïnitieerd door de Commissie van de EU

Ingevolge de besluiten EU-Raad/448/98 en EU-Commissie/1889/2002 dient de allocatie van de indirect gemeten diensten van financiële intermediairs (IGDFI) voor het eerst in 2005 te worden geïmplementeerd. IGDFI vormen de vergoeding voor dat deel van de dienstverlening door de financiële intermediairs waarvoor geen expliciete commissies worden aangerekend. IGDFI worden bepaald als het verschil tussen de toegepaste rente en de pure⁷ rentekost van de funding door de financiële intermediairs. Tot nu toe werden de IGDFI integraal toegewezen aan het intermediair verbruik (van een fictieve bedrijfstak). In de toekomst zal een expliciete allocatie gebeuren aan de bedrijfstakken en de sectoren, waardoor ook elementen van de finale bestedingen (consumptie, uitvoer, invoer) zullen worden beïnvloed. Hiervan zal een positief effect uitgaan op het niveau van het bbp. Op basis van ramingen over de periode 1995-2000 zou het gemiddeld bbp-niveau voor de EU-15 ongeveer 1,3 pct. hoger komen te liggen; het overeenstemmend cijfer voor België zou van dezelfde orde van grootte zijn.

Eurostat heeft verder een aantal specifieke aanbevelingen gedaan (of zal dit vooralsnog doen) met betrekking tot onder meer:

- de raming van de investeringen in zelfgeproduceerde software;
- de uitbreiding van de investeringsramingen in originelen voor boeken en muziek naar onder meer films;
- raming van de afschrijvingen op bruggen en wegen volgens een meer geharmoniseerde levensduur tussen de lidstaten.

Het verwacht effect van bovenstaande herzieningen op het niveau van het Belgische bbp en bni zal eerder beperkt zijn.

De Europese Commissie kan bovendien een voorbehoud uiten op de bbp- en bni-ramingen van een lidstaat. Ten aanzien van de Belgische rekeningen zijn er alvast drie aandachtspunten:

- de niet-toerekening van het zgn. "poort-effect", waarbij de ontvangen douanerechten in bv. grote zeehavens deels betaald zijn door niet-ingezetenen, omdat ze in

die haven hun douaneformaliteiten vervullen, zonder evenwel betrekking te hebben op de binnenlandse bestedingen;

- het gebruik van een oud basisjaar (1990) voor het aantal woongebouwen, die samen met de huurprijzen de basis vormen voor de raming van de woningdiensten (reële en toegerekende huur). Er dient te worden overgeschakeld op de woningtelling van 2001;
- het gebruik van een oud basisjaar voor de schatting van de productie door de particuliere huishoudens met werknemers.

Het gecumuleerd effect op het Belgische bbp- en bni-niveau van de nieuwe berekeningsmethoden om tegemoet te komen aan het voorbehoud van de Europese Commissie is vooralsnog onzeker, daar de analyses nog aan de gang zijn.

Tenslotte zal Eurostat wellicht nog dit jaar beslissen over het al of niet opnemen van de illegale economie (prostitutie en productie van en handel in drugs) in de raming van het bbp.

Aanpassingen geïnitieerd door het INR

Het INR grijpt de benchmark-revisie aan om in de nationale rekeningen een aantal aanpassingen door te voeren die gericht zijn op het zich conformeren aan bestaande voorschriften van Eurostat of op het introduceren van betere ramingmethoden. De belangrijkste hiervan zullen bestaan uit:

- de aanwending van bijkomend bronnenmateriaal, zoals de sociale balans voor de raming van de verloning die vennootschappen uitkeren aan de werknemers (waarbij een fijnere raming van de binnenlandse loonmassa wordt beoogd) of nog het gebruik van enquêteresultaten over de gereserveerde winsten van buitenlandse filialen van Belgische vennootschappen;
- de sectorale herklassering van institutionele eenheden (waaronder de regionale vervoersmaatschappijen) die momenteel zijn opgenomen in de sector van de niet-financiële vennootschappen naar de sector van de overheid;
- de herallocatie van schadeverzekeringspremies tegen brand van de consumptieve bestedingen naar het intermediair verbruik, omdat die premies verbonden zijn aan de productie van woningdiensten;
- de behandeling van de commissies aangerekend door de financiële intermediairs bij de verhandeling van aandelen of deelbewijzen in instellingen voor collectieve beleggingen zal worden verrijkt;
- de aanpassing van de berekeningswijze van de productie door pensioenfondsen.

⁷ Dit is de rente waarbij de risicopremie maximaal is geëlimineerd en die geen intermediatiediensten bevat. De interbankrentes worden hierbij als referentie aangewend.

3.4.2 Aanpassingen in 2006

Het nieuwe Eurostat-transmissieprogramma (inhoud van de tabellen en deadlines die moeten worden gerespecteerd, cf. supra) dat in de komende maanden zal worden goedgekeurd, bevat een aantal aanpassingen. De belangrijkste ervan betreffen het gebruik van een meer gedetailleerde bedrijfstakindeling (NACE A60 i.p.v. NACE A31) en de verplichting om de aggregaten uit de productie- en bestedingsoptiek in vaste prijzen te ramen via kettingindexcijfers i.p.v. in prijzen van een vast basisjaar zoals België, maar ook veel andere landen, toepast. Beide⁸ aanpassingen zullen worden doorgevoerd n.a.v. de publicatie van de gedetailleerde rekeningen in het najaar van 2006, als tweede luik van de benchmark-revisie.

Een belangrijke taak van de nationale rekeningen is het uitsplitsen van evoluties in waarde (productie, intermediair verbruik, toegevoegde waarde, consumptieve bestedingen, investeringen, invoer en uitvoer) naar een prijs- en naar een volumecomponent. De wijziging van de toegevoegde waarde in volume stemt overeen met de meest relevante maatstaf van economische groei.

Voor de jaarlijkse nationale rekeningen levert het bestaande statistisch en administratief bronnenmateriaal

gegevens in lopende prijzen. Die gegevens moeten worden omgezet naar vaste prijzen⁹. Hierbij zijn een aantal keuzen van primordiaal belang:

- de kwaliteit van de gebruikte prijsindicatoren (deflatoren van individuele goederen en diensten);
- de keuze van de indexformules¹⁰ op basis waarvan prijs- en volumemutaties van aggregaten kunnen worden afgeleid;
- de keuze van een basisperiode (een vast jaar of telkens het voorgaande jaar).

De uiteindelijke keuzen worden medebepaald door de beschikbaarheid van het aanwezige basismateriaal. Wat betreft de derde te maken keuze, die aangaande de basisperiode, bestaat er momenteel een vrij grote consensus in de statistische gemeenschap dat volumeramingen (in t) in prijzen van het voorgaande jaar (t-1) te verkiezen zijn boven volumeramingen in prijzen van een vast basisjaar (t-n). Die consensus is vooral gebaseerd op het feit dat in de eerstvermelde benadering de onderliggende wegingsschema's¹¹ continu worden aangepast en bijgevolg qua structuur nauwer aansluiten bij de economische realiteit. De reeksen in volume uitgedrukt tegenover een bepaald referentiejaar worden nadien afgeleid door de jaar-op-jaar mutaties aan elkaar te koppelen, vandaar de uitdrukking "kettingindexcijfers".

8 Op dat ogenblik zal het INR reeds beschikken over aanbod- en gebruikstabellen tegen vaste prijzen voor twee jaar, wat een bijkomende kwaliteitscontrole zal toelaten.

9 In de meeste gevallen zijn er geen directe bronnen met én prijsevolutie én geproduceerde hoeveelheden, maar wel evoluties in waarde. De gegevens in waarde worden via een prijsindex geconverteerd naar volume (de zgn. deflatiemethode).

10 Laspeyres-, Paasche-, of Fisherindexcijfers.

11 Aandeel van de verschillende bedrijfstakken in de totale toegevoegde waarde, aandeel van de verschillende goederen en diensten in de totale bestedingen etc.